

Bu tabirler, *bu, şu, o* zamirlerinden daha manidardır: iş (mesele, hal) in bu (*şu, o*) noktası (tarafı) manalarını verirler :

Ml. : بوالرئي ايجي اكلاتملي *buru-l'ar-ını egi-ce anl'a-t-mal't* (il faut bien expliquer tous ces points particuliers).

316. Müphem manalı bir işaret zamirinin *şu* iki vaziyette kullanılması, gaip zamirinin tâbi olduğu şartlardaki gibi ihtiyarî olabilir (Muk. § 300 ve 301).

1° (Gaip halinde) şahıs sıgılı (â forme personnelle) bir fiilin faili olduğu zaman (Muk. § 1107).

Ml. : (بو) *hasta-dır* (il est malade);
 (بو) *kırık-dır* (c'est cassé);
 (بو) *kol'ay-dır* (c'est facile);
 (او) *o baña pek tohaf g'el-di* (cela m'a poru très drôle).

317. — 2° (kendisine icca «merci» alâmeti «indice de rappel» hizmetizi gören) bir mülkiyet ekiyle beraber olduğu zaman :

Ml. : (بوناك) لا يوردونه باه *bunuñ l'akırdı-sı-na bak-mıa* (ne regarde pas «ne fais pas attention» à ses paroles);
 (شوناك) راي دها قويو *(şunuñ) reng-i daha koyu* (la couleur en est plus foncé);
 (بوناك) فرقتنه وارومادم *bunuñ fark-ı-na var-ama-dım* (je n'ai pu le comprendre).

Bunun hakkında Bak, müphem icca alâmeti § 234.

318. § 316 da kaydedilen misallerde görüldüğü üzere, Fransızcanın bitaraf işaret zamirleri kullandığı yerlerde türkçe ekseriya bir şey koymuyor.

Bu şundan ileri geliyor ki, türkçede şahıs zamirinin gahiyle işaret zamirleri sarîh bir surette ayırt edilmiş olmadığından, şahıs zamirlerinde olduğu gibi bu işaret zamirleri bazan ifadeye alınmaktan muaf tutuluyor. [1].

[1] Türkçede şahıs zamirleri (ben, sen) arasındaki gaip şahıs zamiri *o* ve işaret zamirleri (*bu, şu*) arasındaki uzağı göstermeğe mahsus işaret zamiri *o*, söyleniş bakımından aynı, kullanış bakımından ayrıdır. Gaip şahıs zamiri hem göze görünmiyeni, hem de göze hiç görünmeyecek kadar olması yüzünden uzak sayılanı ve işaret edilemiyeni bildirir; gaip işaret zamiri ise, göze görünmekten çıkmayacak bir uzaklıkta olanı işaret ederek bildirir.

Birincisi işaret edilmesi mümkün olmadığı için gaip şahıs (maddî veya manevî bir varlık) yerine kullanılır şahıs zamiridir :

Kendisinden bahsedilen bir adam (meselâ Ahmet), bir hayvan (meselâ bir balık), bir şey (meselâ bir yemek), bir manevî varlık (meselâ kibir) için ; (onu sevmem) dediğim zaman, *o* kelimesi (Ahmed, balık, yemek, kibir) varlıklarının yerini tuttuğu için bir şahıs zamiri, ve bu şahıslar gözle görülmez veya uzak oldukları için gaptir.

İkincisi göz erimine dahil bir uzaklıkta gaip gibi görünen (maddî bir varlık) i muhataba işaretle göstermek için kullanılır işaret zamiridir :

Gözle görülebilecek bir uzaklıkla bir (insan, bir hayvan, bir tepe) gaip gibi görünmekle beraber seçilecek bir halde ise, karşıdakinin dikkatini çekip bunları işaret ederek göstermek için : (onu görüyorsun ya) dediğim zaman: *o* kelimesi, (insan, hayvan, tepe) varlıklarının yerinde kullanılmış bir kelime olduğu için bir şahıs zamiri, ve bu şahıslar uzak olmakla beraber gözle görüleceğine göre işaret edildiği için işaret edilebilir şahıs

Bilâkis fransızcada işaret zamirleri kullanışta muhafaza edilir; esasen bunun yerine konulmak lâzım gelse ancak zatiyeti epeyce belli olan şahıslar veya şeyler için şahıs zamiri getirilebilir: (il est malade < celui-ci est malade; prends ce crayon, il est meilleur.)

Fakat modern fransızcada şu ifadelerde olduğu üzere daha müphem şeylerde veya tasdik hükümleri hakkında böylesi olamıyor: (c'est facile; cela m'a paru drôle; la couleur en est plus foncée).

zamiri olur ki, artık böylesine şahıs zamiri demeyiz de, doğrudan doğruya işaret zamiri deriz.

Demek ki, bunların her ikisi de esasen gaip ve uzak bir varlığı bildiren bir şahıs zamiridir. Şu fark ile ki birisi hakikaten gözle görülmeyecek surette ve uzaktadır. Bunu işarette göstermek mümkün değildir. Buna *gaip şahıs zamiri* deriz. Biri de ne kadar uzakta olsa gözle görülebilecek olduğu için işarette gösterdiğimiz *gaip şahıs zamiri*dir ki, araya işaret fikri de girdiği için bu türüsüne (*gaip şahıs zamiri*) demeyüp ayırır ve uzağa işaret zamiri deriz.

(bu, şu) kelimeleri de aynı vaziyette *gaip şahıs zamirleridir* ki, işaret fikriyle beraber oldukları zaman çok veya az yakına mahsus *işaret zamiri* adını alırlar.

bunu, şunu (bu adamı, şu adamı muhataba işaret ederek) çağır; bunu, şunu (bu hayvanı şu hayvanı muhataba işaret ederek) kov, gitsin; bunu, şunu (bu yemeği, şu yemeği muhataba işaret ederek) sevmiyorum; vs. (Bu maddi varlıklar dışındaki manevî varlıklar işarette gösterilemeyeceği için «bu, şu», öylelerinde işaret diye kullanılmaz.)

Buna mukabil manevî varlıklar için (bu, şu) kelimeleri işaretsiz alelâde *gaip zamiri* olur ki, az çok yakınlık fikri de bildirirler:

Kıskançlık fena bir şey; (bunu, şunu) herkes bilir de yine bazan kendisini kaptıranlar olur.

(bunu, şunu) kelimeleri (*kıskançlık veya şey*) kelimesinin yerini işaretsiz olarak tutan alelâde *gaip şahıs zamirleridir*. Böylelerinin mercii cümlede meselâ şey gibi sarih olarak söylenmiş olmaz da, geçen bir cümleden çıkarılan hüküm merci vazifesini görebilir:

Türkler fedakâr, kahraman bir millettir. Bunu, (veya şunu yani evelki cümlelerin hükmünü) herkes bilir.; kederimin artması için sevilmek isterim, bunu (= evelki cümlelerin hükmünü) kimselere anlatanam (Abdülhak Hâmit).

Buraya kadar bütün sergilediğimiz mütalealar gramerlerin (bu, şu, o) kelimelerini ayrıca zamir saydıklarına göredir. Yoksa fikrimizce bu kelimeler zaten zamir değil, işaret isimleri (işaretle tarif: harfî tarif) dir ki, terkipte nahvî sıfat rolündedir.

Mevsuffariyle beraber sıfat terkihi halinde kullanıldıkları zaman biz bunlara işaret sıfatı diyoruz: (bu, şu, o) adam (veya balık, veya yemek, veya fikir) sıfat terkiplerinde (bu, şu, o), nahvî sıfat (adjetif déterminatif) rolündedir, (gerek işaret fikriyle beraber olsun, gerek olmasın).

Fakat umumiyetle her sıfat için kabul edilen bir cihet vardır ki, o da mevsuffarı hazif ve takdir edildikleri zaman bunlar mevsuffarı yerine geçerek onlar gibi isim vaziyetinde kullanılırlar:

(Yeşil renk) i severim = (yeşil) i severim; (çalışan insan) a diyecek yok = (çalışan) a diyecek yok. vs.

Şimdi bu sıfatların mevsuffarı gidip te kendileri mevsuffarı olan isimler yerinde kullandıkları ve mevsuffarını hatırlattıkları için bunlara usul *zamir* demiyorsak, [bu, şu, o (adam)] sıfat terkiplerinden mevsuffarı olan (adam) sözünü kaldırmakla bu işaret sıfatlarının (adam) meşhununun hatırlatmasından dolayı kendilerine *zamir* tabirini vermememiz lâzımdır.

III. MÜPHEM ZAMİRLER.

A. İNSIRAFLI (déclinable) MÜPHEM ZAMİRLER.

319. İnsıraflı müpheb (indéfeni) zamirler şunlardır :

؟ كيم kim ? (qui ?);

؟ نى ne ? (quoi ?).

Daha eski *kay* sorguluk (interrogatif) onun (Bak. § 1062, ihtar 2) yerini tutmuş görünüşü *ne* kelimesinin de ilkin hiç te sorguluk manası yoktu ; bu kelime daha eskiden *nenğ* kelimesi yerindedir: *nänğ bilmāz lār* = (bir) şey bilmezler (Uigurica, II, S. 4, I, 2, Muk. Aynı eser I, S. 12). Bu kavramın kabintıları, eski Osmanlıcadaki *ne* kelimesinde yaşar görünüşü :

هر کیم ایده تکرى ننگه ازوندهدر ياندهدر ياننگه يانندهدر اول کافرده
*her kim eyde tanğrı ne-
nünğ üzerinde dūr ya nede dūr ya nenünğ yanında dar ol köfirdūr*
(Quiconque dira que Dieu est sur quelque chose, ou dans une chose ou à côté d'une chose, parlera comme un juifidèle). Bibl. nat. yazmaları,

A. f. t. 87, yaprak V° 13). Aynı ibare *Tezkere-i Evliyā*, S. 17, I, 13 ve aşağısında şöyle tercüme edilmiştir :

Bu mütaleamız gaibe mahsus olarak kullanılan gerek işaretli şahıs zamirleri, gerek işaret zamirleri (ki bunlar da şahıs zamirleridir) olan (bu şu, o) nun bu her iki rolde bulunmalarına da şamildir.

Yani zamir diye saydıklarımız, esasen mevsufları hazfedilmekle beraber takdir edilerek yalnız başına isim gibi kullanılanlardır ki, bu mevsufu zikrederek daima yanına verip tekrar sıfat terkibi haline koyabiliriz; ve o zaman bunlar zamirlikten çıkıp işaret sıfatı olurlar :

Bu (hareket) doğru değil. Bunu (bu hareketi) yapmayınız. vs.

Şu halde müellifin «bu şundan ileri geliyor ki, türkçede şahıs zamirinin gaibiyle işaret zamirleri sarih bir surette ayırd edilmiş olmadığından, şahıs zamirlerinde olduğu gibi bu işaret zamirleri bazan ifadeye alınmaktan muaf tutuluyor» hükmünü biz doğru buluyoruz.

Bir kere şahıs zamirlerinin türkçede ifadeye pek nadir olarak alındığı doğrudur. Bu, türkçenin nazif ve takdirli (éliquie) yapısı iktizasındandır : (Kartal yırtıcı bir kuştur, havalarda uçar, süzülür, şikârını gözler ve sonra büyük bir hızla üzerine çullandır) cümlelerinde kartal failinin bulunduğu cümleden sonra artık onun yerini tutacak bir gaip zamirine türkçe lüzum göstermez; çünkü fiillerin gaip şekli o zamirleri gizlemektedir.

Fakat faransızcada birinci cümleden sonraki cümlelerin fiili ekseriyetle bir gaip zamiri ister :

L'aigle est un oiseau carnassier; (il) s'envole et (il) plane dans les airs, (il) guette sa proie et puis (il) fond sur elle avec une grande vitesse.

Görülüyor ki, işaret zamiri rolünde veya tekit kastiyle olmadığı zamanlarda bu zamir-lere türkçede lüzum yoktur. İşaret zamirlerinin bazan ifadeye alınmamasına gelince, bunlar bu rolde daima ifadeye alınmaktadır. Şu halde gaip şahıs zamiriyle işaret zamirinin türkçede ayırdedilmediği doğru olduktan başka, işaret zamirleri gibi gaip şahıs zamirlerinin de bazan ifadeye alınmadığı cihetinin bu yüzden ileri geldiği de fikrimizce yerinde görülüyor. A.U.E.

ärkim ayıtsa kim tanğrı ta'älā goğarı ya qoyı ya falan yärdä tar(ur)ya ayıtsa kim tanğrı ta'älā falan nāmā-tin turur tisä kafir bolur.

(şey) manası, esasen (herhangi bir şey) manasındaki (nä+mā muadili olan) *nāmā* kelimesiyle muhafaza edilmiştir (Bak. § 423). *nürsa* ve *nāmürsä* (§ 1227, ihtar 2) nin müradifi olan bu kelime *Tezkere-i Evliyā* da sık sık geçer: *üç nāmā-m yok-tur* = ey, bir şeyini yoktur (S, 76, I, 2), vs. Sorguluk kıymetini kaybedince yeniden bir *nā* alması müm-kündür: *nā nāmā kältürtünğ* = ne (gibi) şey getirdin?. *aynı eser* S. 78, I. 12). Eski Osmanlıca da böyle idi: Bak. § 1017, sonndan bir evelki misal.

kimse (personne) menfi cümlede. (Eski şekli *kimse kimesne*) *kîmse* kelimesi *kim-ise*, *kim-se* demektir (Muk. 1227).

kimse (quelqu'un) kelimesinin eskimsek (archaïque) manasına dair misal:

bu altun kimse-den düşmüş ol'-a qul-qu'un aura perdu "cette pièce d'or". (Bibl. Nat., yazmalar, A.F.T 87, yaprak 22).

MI. : *kim bu?* veya *kim-dir o* (qui est-ce?);

sen kim-sin (qui est-tu?);

ne var ne yok? (quoi de neuf?);

kimse yok (il n'y a personne);

ki-mi sor-uyor-sun (qui demandes-tu?);

bu kim-iñ oğl'-u (de qui est-ce le fils?);

ne-ye karar ver-il-di (qu'est-ce qui a été décidé?).

IHTAR. — Sıfat olarak ta kullanılan *ne* kelimesi (Muk. § 338), bazan yazıda (bir takım zarflık tabirlerde) kendinden evelki kelimeye bitişir: *nekadar* (combien), *nevakit* (quand).

Bazan (*ne* nin mesulünileyhinde) *ne-ye* yerine, *niye* yazılır.

Kullanışın tayin ettiği bir takım hallerde *ne* nin vokali, kendiinden sonraki kelimenin başlama harfi vokal olduğu zaman, bazen (élision) uğrar: *nasıl* (comment), *ne + nasıl* yerine); *niçün* (pourquoi), *ne + niçün* yerine); *nol'â* (eskidir; plût à Dieu que..., si...), *ne + ol'a* yerine); *neyle-mek* (n'avoir que faire de quelque chose), *ne + eyle-mek* yerine.)

MI : *qara-ya sabun deli-ye öğüt neyle-sin?* (Ata sözü).

(«que voulez-vous» que fasse le savon au nègre et le conseil au fou?);

akıl'-ı evlād-ın var-sa mal'-ı neyle-r-siñ, akıl'-sız evlād-ın var-sa mal'-ı neyle-r-siñ? (Ata sözü).

(si tu as des enfants sages, à quoi bon garder ta fortune? «ils sauront bien la regagner» [2] si tu as des enfants insensés, à quoi bon garder ta fortune? «il la dissiperont»).

[1] (her kim dese ki tanrı ta'älā yokarı(da) ya aşağı(da) ya falan yerdedir ya dese [ki] tanrı ta'älā falan şeydendir dese kâfir olur — A.U.E.)

[2] Bizce bunun izahu böyle de olabilir: Akıllı evlādın varsa malı neylersin (ki o sana en iyi maldır) manasındadır. A.U.E.

تدر بويلايش نيالام *qader böyle imiş neyapa-l'im* (Cevdet paşa tarihi, II, 143)
ne nin vokali söylenişte kaldırılmadan. = (c'est la destinée, qu'y
pouvons - nous).

Muk. *ne istemek* mastarı yerinde *نسته نسته-mek* :

عهود مescid de niste-r? (que vient faire «que cherche, que
désire» ce juif [1] dans le mosquée) (Bibl. Nat. A.f.t. 87, yaprak 44;
Bak. § 1390 sondan bir evelki misalde : *نيدوگين = neydügin* : *نيدوگين*
ne idügin yerinde).

Muk. *nät-mek* (que faire?) mastarı :

anı nätgü kārāk (*nā ät-gü* yerinde; Muk. §. 1343, 2° $\frac{-kü}{-ku}$). (Que doit-on
lui faire?).

Muk. *nap-mak*, *nā yap-mak* yerinde (kırım lehçesi):

napayım (que ferai-je?).

sän munda napaysın (*munda* = *bunda* : *burada*) (que fais-tu ici?) (Radloff,
Prob., VII, s. 2, l. 14 vs. 15, l. 15 aşağıda).

Maras'ta *neylemek* yerine *neynemek* [2] denir :

aç karın katığı neyner uykusuz baş yastığı neyner (à ventre affamé nul
besoin de condiment, à tête qui n' a sommeil nul besoin d'oreillers).

320. Esas itibariyle bu zamirler müfret olarak kalır. Bununla beraber mübalâğa
veya nezaket manalı olarak cemi haliyle de kullanılırlar (Muk. § 212).

MI. : *kim-ler g'el-di?* (qui est venu?);

kim-ler-i gör-dü-ñüz? (qui avez-vous vu?);

ne-ler çek-dim (j'en ai vu de toutes couleurs!, que n'ai-je point
enduré);

kimse-ler yok (il n'y a personne). [3]

321. Aynı zamirlerle beraber olan mülkiyet zamiri, ancak bir takım basma kalıp
ifadelerde bulunur:

kim-im var (sur qui puis-je compter? qu'ai-je?);

ne-ñ var (qu'est-ce qui t'arrive? qu'est-tu?);

kimse-m yok (je suis tout seul, je n'ai personne);

Hasan Efendi siz-ññ ne-niz dir (conurent Hasan Efendi
est votre parent?);

ha çocuk kim-ññ ne-si? (à qui est cet enfant?) [4];

bir adam-ññ ne-nin ne-si ol-duğ-u-nu
bil-me-den dost tut-ma (avant de savoir qui est un (tel) homme, ne
(le) prends pas pour ami).

[1] *ehud* = çift - A.U.E.

[2] *y* den sonra gelen *l* nin, *n* ile de değişim yaptığı görülüyor. A.U.E.

[3] Bunlar arasında ilk iki misaldeki cemi, alâde manada olup, bunlarda mübalâğa
veya nezaket manası yoktur. A.U.E.

[4] Fransızca verilen karşılık, türkçemizde ancak «bu çocuk kimindir» cümlesine muadil
olur. Halbuki (bu çocuk kimin nesî) tabiri, «bu çocuk hangi kimseye ne cihetten mensup-
tu» demek olup bu mensuplukta oğul olmak ta dahil, amca, dayı, hala, teyze oğlu, vs.
gibi başka akrabalıklar olabileceği gibi, hizmetçi, uşak, vs. gibi bir kimseye ilişkiliği
olmak fikri de bulunmak yüzünden bunun daha umumî bir manası vardır. A.U.E.

(كرك) *ne-m-e lāzım (g'erek)* (que m'importe); (كرك) *ne-ñ-e lāzım (g'erek)* (que t'importe), vs. [1].

Şu cümle, bu ifadenin menşeiini daha vazih bir surette gösterir:

پس محمدن صكره درك مزوك نه اشوكزه كرك *pes Maḥammed-den soñra dir-lik siz-uñ ne iş-ünüz-e g'erek*; «done» que vous importe la vie, après «la mort du Prophète» Muḥammed. (1426 yılı yazmaları, yap. 197 V°).

نه سي سورويورسكر *ne-si-ni sor-uyor-sañuz* (que demandez-vous?). [2].

Buradaki mülkiyet zamiri müphem bir irca alâmetidir (§ 234).

İHTAR. — Zarf (ulamaç, adverb) olarak (§ 449) ve sıfat olarak (§ 335) kullanıldığını göreceğimiz *هېچ* *hiç* kelimesi bazan hiç bir şey (rien) manasını bildirir.

B. İNSİRAFSIZ *هې* *hep* KELİMESİ.

322. İnsırafsız *هې* *hep* [3] (tout, tous) kelimesi ekseriya bir zamir mahiyetindedir. *bütün* § 345 kelimesinin böyle kullanışı daha nadirdir).

[1] *ne* kelimesi izafet zamirlerini alarak:

ne-m, -ñ, -si, -miz, -ñiz, -leri,

suretinde kullanıldığı gibi, sığınak bir (*y*) ile bazan:

ney-im, -iñ, -i, -imiz, -ñiz, -leri

suretinde kullanıldığı da görülüyor.

[2] Fransızca verilen karşılık, türkçemizde ancak «ne, neyi soruyorsunuz» cümlesine muadil olur. Halbuki (*nesini soruyorsunuz*) tabiri, (maddî, manevî herhangi bir varlıktan birine ait olanlardan hangisini soruyorsunuz) demektir ki, o karşılık bu türkçenin ifade etmek istediğini tamamiyle tutmuyor.

Bu insıraflı müphem zamirler arasında bizce şunlar da gösterilmeliydi: *şu bu, öte beri, öteki beriki*.

şu bu işaret fikrinden ayrılarak alelâde müphem bir zamir gibi kullanılır: ben şunu bunu bilmem; şuna buna bakma; şundan bundan konuştuk; çarşıdan şunu bunu aldım; şunun bunun dedigine bakma, vs.

öte beri mekân fikrinden ayrılarak alelâde müphem bir zamir gibi kullanılır. Çarşıdan öteberi aldım; cebine öteberi sıkıştırır, vs.

öteki beriki uzak yakın bir mekâna ait olan kimseler fikrinden ayrılarak alelâde müphem bir zamir gibi kullanılır: ötekine berikine sataşır; ötekinin berikinin işine karışma, vs. A.U.E.

[3] Bu kelime eski türkçedeki *çok* kelimesinin türkçemizdeki şeklidir: D.L.T., I, 268, 419, mubalâğa ve tekit edatı: *ogul' çok bedüdi* = çocuk çok büyüdü. Bunun hafif şekli *köp* te yine çok, sık manasındadır: *köp söğütkä kuş konar* = çok, sık (yapraklı) söğüde kuş konar; *neng çok bol'up* = servet çok olunca...

Görülüyor ki, bu kelime eskiden de olduğu gibi sıfat olup, zarf manasıyla da kullanılıyor. Fakat zamirle ilişkisi yoktur: Müellifin *hep dünyayı dol'aştı* misali, (*hep, dünyayı dolaştı* = dünyayı hep dolaştı) yerinde olup zarftır: dünya kelimesinden evvel bulunuşu, onu bu kelimenin sıfatı gibi gösteriyor ise de, «daima» manasındadır. Zarf ile fiil arasında isim bulunması yalnız bu misale de munhasır değildir. (*Hep, beni görüyorsun* = munhasıran beni görüyorsun) demektir ki, (*beni hep görüyorsun*) yerinde de olur. Sıfat olarak kullanıldığı yerler de var, fakat o zaman (bütün ve munhasıran) manasındadır: *hep (bütün, munhasıran) seni için çalışıyor.* (bu: *hep, seni için çalışıyor* cümlesi, *senin için hep çalışıyor*, cümlesinden farklıdır).

(bütün) manasıyla zarf olarak ta kullanılır: Onlar hep (bütün) gittiler. A.U.E.

Ml. : بونر هب کیتدیله *ban-l'ar hep gtt-di-ler* (ils sont tous partis).

Bununla beraber *hep* kelimesi isimden evel gelip onu tayin ettiği zaman (*هپ دنیا یی دولاشدی hep dūnya-yı dol'aş-di* "il a parcouru tout le monde,, bir sıfat olarak, ve her vakit (tout le temps) manasında olduğu zaman zarf (adverbe) olarak (Muk. § 401) dahi kullanılır. Müphem irca alâmeti alabilir: *hep-i-si* yerine *hep-si* (Muk. § 228) ki o zaman bu, zamir hizmetini de görür: [1]

Ml. : هپسی وردم *hepsi-ni ver-dim* (j'ai tout donné).

هپسی *hepsi bir* (c'est la même chose; c'est tout un).

C. MÜPHEM ZAMIRLI TABİRLER.

323. Müphem sıfatlara, müphem irca alâmeti olarak kullanılan (Bak. § 234) müfret gaip mülkiyet eki katılarak, bir takım müphem zamirler vücade getirilir.

Müphem sıfatların bir çoğu mülkiyet ekleriyle kullanılarak şöyle müphem zamirler vermiş bulunuyor :

بیری *bir-i* veya (tekrarlı gaip ekiyle) بیری *bir-i-si* (quelqu'un, l'un); [2]

(بیری *bir* kelimesinde); [3]

بیری بیری *bir-bir-i* (karşılıklı «reciproque» zamir); [4] (l'un l'autre);

هانگیسی *hangi-si* (lequel);

هانگی بیری *hangi bir-i* (lequel);

هر بیری *her bir-i* (chacun);

هیچ بیری *hiç bir-i* (aucun);

بعضی *ba'zı-sı* (tekrarlı da kullanılır) *ba'zı-sı...*, *ba'zı-sı* (certains..., certains d'autres);

کیمی *kim-i...*, *kim-i...* (evelkininiñ müradifi);

کیمیسی *kim-i-si...*, *kim-i-si...* (tekrarlı gaip ekiyle) *kim-i-si...*, *kim-i-si...* (evelkinin aynı);

باشقاسی *başka-sı*;

او بیری *o bir-i* [5] veya *öbürü* (§ 161, ihtar); } (l'autre);

دیگری *diğ'er-i*;

غیرسی *gayr-sı*;

باشقاسی *bir başka-sı* (un autre);

سائرلی *sāir-i*, *sāir-leri* (les autres);

بویلهسی *böyle-si* (un pareil, le pareil).

[1] Bunda da zamir fikri görülemiyor; zamir olan yalnız (si) dir: hepsi, (her hangi bir varlığın bütünü, topu) demektir. A.U.E.

[2] Bunlar tekrarlı olarak ta kullanılır: biri (birisi) çalar, biri (birisi) oynar. A.U.E.

[3] Eski osmanlıcada aynı manada *برکو bir-egü* kelimesi de kullanılırdı (yazmalar, Bibl. Not., A.f.t., n° 87 yaprak 13 ve muhtelif yerlerde). Muk. -egü ekinin diğer sayı isimlerine de katıldığı çağataycada *ik-egü* her ikisi, vs. Muk. § 504 J.D.

[4] Bilhassa söyleyenin ağziyle olan ibarelerde *bir-bir-i-niñ* (l'un l'autre), vs. surcünde kullanılır. Cemi mütekellim ve muhatap ekleriyle de kullanılır: *bir-bir-i-miz-i sev-er-iz*.

Bu zamir her zaman mülkiyet eki almamış görünüyor: *iki-si dahil bir bir-e muctemî olup* (Meninski, *Fabulae Lokmani*) 136 II, *Inst.* J.D.

[5] *öte-ki* de denilir; Muk. § 311, ihtar ve 343 ihtar. J. D.

IHTAR. — hep-si (Bak. § 322) ve burası, şurası, vs. (Bak. § 315, 384 ve 392) zamirlerinde de müphem bir irca alâmeti bulunmaktadır.

324. Türkçede söylemek istenilirken hatıra gelmeyen bir şeyin ismi yerinde ağız-
larda oldukça çok dolaşan *şey* kelimesi de, müphem zamir olarak sayılabilir. Bazıları da
söze: *şey efendim* kelimeleriyle başlamak itiyadındadırlar.

şey kelimesi mülkiyet zamirinin müfret gaibini tekrarlı olarak ta alabilir: *şey-i-si*
yerinde *şey-si*. Teklifsiz ve samimî konuşmalarda *şey* bazan *kimse* manasında kullanılır:

zâdeg'anşey (c'est quelqu'un de la haute «société»);

kız iri yarı bir şey-miş (c'était, sans que je m'en aperçu, une très grosse fille
«Hussein Rahmi, *Mètres*, s. 55 ve 294). (Muk. § 469, 1 inci misal).

Muk. Fransızcada bitaraf zamir olup alay makamında insanlar hakkında da kullanılan
(cela) zamiri: «et cela veut discuter!» «bu da kalkmış bahse karışıyor.»

Buna mukabil *kim-i...* *kim-i...* (§ 323) kelimeleri vakit vakit eşya hakkında da kulla-
nılır.

MI. : *dol'ap kopak-l'ar-ın-dan kim-i ara-l'ık kim-i açık toz iç-in-de öyle tam taķır*
duruyordu (yukarıki aynı eser, 656). (l'armoire était vide et poussière-
reuse, avec des portes entr'ouvertes et d'autres toutes béantes).

Azercede *şey* yorine farsça *zâd* kullanılır.

Bir şeyi, bir kimseyi olduğu gibi adıyla söylemenin lüzumsuz olduğuna hükmedildiği
zaman. *filân* veya *fal'an* [1] (arapçası *fülân*) (un tel) kelimesi kullanılır ki, bu bazan
sıfat rolünde olur:

filân adam g'el-di (un tel homme est venu, un tel est venu);

filân filân gid-edecek-dir diye tasrih et-meli.
(il faut spécifier en disant: un tel et un tel partiront).

filân veya *fal'an* kelimeleri, «vesâire» (et caetera) manasındadır.

[1] Eski türk Irak lehçesinde bu kelimenin karşılığı olarak *tävük* görünmektedir.
D.L.T. III 212 de *tev-şe-mek* (teşevvüş ve ihtilâta uğramak), ve II, 185 de *tev-ül-mek* (dola-
şıp karışmak, iltibas ve ihtilâta uğramak) gibi mastarların delâletiyle bir de *tev-mek* (ka-
rışmak, sarmaşmak, bulaşmak, dolanmak) mastarı olması icap eder ki, *täv-ük* bundan tü-
reme bir kelime olabilir: (bulaşık, bulanık, müphem) manasında olmak gerektir. Nitekim
D.L.T. te yukarıki mastarlardan birinin karşılığı iltiyās (mülevves olmak) tır; (levs) ise bir
manasiyle «sibhi delâlet» yani (anlatır gibi oluş, müphemiyet) demektir. *tev* kökü lehçe-
mizde *tau* suretinde *tau-cı* (= karışıklığa getirip dolandırıcı) kelimesinde görülür. Başka
şekilleri de (hile, düzen) manasında (tef, dek) tır: tefe koymak = karışıklığa getirip aldat-
mak; dek etmek = aldatmak, dekbaz = aldatıcı, ayyar: tefeci = hileli kazançla uğraşan,
mürabahacı; *deve yapmak* = çocuğun elindeki bir yiyeceği aldatarak almak.

tävük (ning) kızkına: (بنية فلان) = *filân*(ın) kızcağızı (İbni Muhennâ s. 85);

tävük kaçgac keldi (جاء فلان هارباً) = *filân* kaçarak geldi (*Aynı eser*, s. 90);

tävük Irak ça taği barmıs (فلان مش حق العراق) = *filân* Iraka değin gitmiş (*Aynı eser*,
s. 91);

tävük bilä (birlä) bardu(ı)m (مضيت مع فلان) = *filân* ile gittim (*Aynı eser* s. 93);

tävük yarın kelsün erdi (فلان غدایت يبعي) = *filân* yarın gelse idi (*Aynı eser* s. 94);

tävük altunı bar mu (هل لفلان ذهب) = *filân*(ın) altını var mı (*Aynı eser* s. 98);

tävükni yerindin turdurdum (انمت فلاناً من موضعه) = *filânı* yerinden kaldırdım (*Aynı eser*,
s. 132).

Kayseri ve İspartada (*filân*) kelimesinden sonra (kolan) kelimesini de katarak söy-
lerler A.U.E.

MI. : *ساندیک فلان کیبی اشیاء واری sandiğ falân gibi eşyâ-nız var-mı* (avez - vous des objets comme une malle, etc.).

غازی یازدی جنم فلان دیدی gazı-yaz-acığ-ım flân de-di (il a dit : je vais écrire et puis faire aussi autre chose) (j'ai affaire).

IHTAR. — (etc. = vs.) demenin, teklifsiz ve samimî konuşma arasında pek kullanılan diğer bir tarzı da, eğer söylenilen bir kelimenin başlama konsonu *m* den başka bir konson ise, onun ardınca aynı kelimeyi yalnız başlama konsonunu *m* yaparak tekrarlamaktır. *sandiğ mandığ gibi eşya-nız var-mı* [1].

325. Fransızca «rien» kelimesinin muadili yoktur; ancak menfi kelâmlarda *برشی bir şey* (aucune chose, pas une chose) ifadesi buna karşılık sayılır [2]. Eskiden bu mahiyetle *نسنه nesne* kelimesi kullanılırdı.

MI. : *برشی دکل bir şey değil* (ce n'est rien, de rien) «bir teşekkür karşılık olarak».

326. Türkçede Fransızca «on» müphem zamirinin de muadili yoktur. Müphem fail fikrini vermek için gerek meçhul (passif = mefuliyetli) fiilin müfret gaibi, gerek malûm (actif = failiyetli) fiilin cemi gaibi kullanılır.

Böyle hallerde *انسان* insan* (homme, hommes) kelimesi de kullanılabilir. Bu kelime kullanışta aynı manadaki *کیشی kişi* kelimesi yerini tutmuştur. *kişi* kelimesinin ise bugünkü manası ancak (bir kimse, fert) manasından ibarettir.

MI. : *انسان بوکا شاشار insan buna şaş-ar* (on est surpris «= il y'a de quoi se montrer surpris»);

کیشی مریکب بالاضغله عالم اولماز kişi mürekkeb yal'a-mağ-ile âlim ol'-maz (Ata sözü).
(on ne devient pas savant rien qu'à lécher l'encre).

327. *Bağlantılık, vasli* (relatif) zamir. — Uymaç (enclitique) olan *ki* edatı (§ 986) bazan (değişmez, invariable) bağlantılık zamir (Bak. § 1243) hizmetini görür.

[1] Bu rolde ekseriyetle *m* konsonu görülmekle beraber, hattâ kitap dilinde (*b, p, f*) gibi başka dudaklılara da rastlanmaktadır:

1. *şu, (m)u* yerine *şu, (b)u* (müphem zamir olarak);

2. *ağ, (m)ağ* yerine *ak, (p)ağ*;

3. *sığı, (m)ığı* yerine *sığı, (f)ığı*. A.U.E.

[2] Fransızca «rien» kelimesinin de menşindeki manası, lâtince *rem* (yani «chose» şey) suretiinde olarak aynı idi. J.D.

İKİNCİ BÖLÜM.

DEĞİŞMEZ İSİM.

BAHİS I. — SIFAT.

I. UMUMİYETLE SIFAT [1].

328. Türkçe sıfat (meselâ lâtinedeki: bon-us, facil-is te olduğu gibi) sonluk (terminaison) almaz. İsme nisbetle sıfatın seçkin vasfı *değişimsiz* (invariable) olması, yani sonuçluk (désinentiel) eklerin hiç birini almamasıdır ki, bu ekler isim münasebetiyle mutalea edilmişti (bak. §210). Şu halde sıfatlar için esas itibariyle ne kemiyet[2](kaçlık,nombre)ne de insiraf (déclinaison) [3] bahis mevzuu olamaz [4]. Şu halde mevsufu olan sıfatla mutabakat eden fransızca sıfatın ve bunun arasında, ehemmiyetli bir fark var demektir.

[1] (Sıfat) tabiri, meselâ *güzellik* gibi bir vasfın terimi olabilir. Esasen sıfat, vasıf demektir. Şu halde sıfat diye yerinde olmayarak kullandığımız *güzel* gibi kelimelerin terimi *vâsıf*, *vasfî isim* olmak gerekti. A.U.E.

[2] Bununla beraber eski dilde bunun bir müstesnası vardır (bak. 1180) J.D.

[3] İsmiın halleri (olguları) diye gramerlerimizin verdiği bu isim, (ismin tahavvülleri, değişmeleri) manasında ise de, dilimizde hal kelimesinin müteaddit kullanışları olduğundan, bu tabirin ifade ettiği rol belirsiz kalıyor. Fransızların (déclinaison) tabiri arapça (insiraf) ın tam karşılığıdır: Sarf (bir şeyi bir halden başka bir hale çevirmek,) asli manasından insiraf, bir halden başka bir hale gelme ve çevirme demektir. Türkçe lehçelerde bunun karşılığı (aynatmak, aynaşmak) dır. Nitekim halk ağzındaki «aynacı» (halden hale dönen, mütehavvil, dönük) kelimesi, (aynamak) mastarından mubalağab ismi fail olan «aynayıcı»'nın bozulmuş şeklidir. Şu halde bu insirafın ve tahavvülün türkçe tam karşılığı (aynaşma, aynaşıklık) olabilir. A.U.E.

[4] Fransızcada sıfatın adı adjectif'tir ki, ismin evveline katılan (ilâve, katkı) demektir. Şu halde bizim vâsıf diyeceğimiz sıfat karşılığı fransızcada qualificatif'tir. Onun içindir ki, fransızlar bizim sadece sıfat dediğimizi «adjectif qualificatif» (vasıflayıcı katkı) tabiriyle ifade ederler.

«Adjectif déterminatif» (belirtici katkı) terimiyle kastettikleri ise: üç adam, şu çocuk, bazı defa vs., gibi aslında sıfat olmadıkları halde terkipte sıfat olanlardır ki, dilimizde ana kuş, baba hindi, gümüş bilezik, vs. nin de girebileceği nahvî sıfat yani naat (épithète) olmak lâzım gelir; gramerlerimiz bunlara tayinî sıfat diyorlar; tarifçi sıfat ta denilebilirdi.

«Mon livre» gibileri de, fransızcanın bu nevi sıfatlarına girer. Fakat manaca karşılığı olarak *kitabım* kelimesi başka bir durumda yapılmış olup bizece izafettir. A.U.E.

MI.: كوزل آت *güzel at*;

كوزل آتلر *güzel at-l'ar*;

كوزل آتك *güzel at-ın* (1. sana ait güzel at; 2. güzel ata ait).

Sıfatın değişmezliği, bir *isimlik terkip* (groupe de noms) in birinci haddi olarak kullanılmasıdan ileri gelmektedir. (bu iş için, bk. § 1063 ve 1071).

Bununla beraber sıfat, türeme (dérivation) eklerini alabilir.

MI.: كوزلك *güzel - lik*.

Bazı hallerde mükiyet (izafet = possession) ekini de alır (bk. § 360 ve aşağısı).

İHTAR. — Arapçadan alınma sıfatlar, fars nahvi (syntaxe) üzere terkiplendikleri zaman, mevsufları olan isimle keyfiyet (nitelik) ce mutabakat ederler. (bk. § 1137). Eski Osmanlıcada türkçe terkipler halinde iken de mutabakat ederlerdi.

MI.: مكاره عزرت *bir mekkāre 'avret*.

II. TAYİNİ (déterminatif) SIFATLAR [1].

329. *İşaret sıfatları*. [2]. — Bunlar şekilce işaret zamirlerinden farklı değildir, fakat değişmez (değişimsiz) olmak dolayısıyla onlardan ayrılırlar. Muk. § 311.

بطرف *bu taraf* (umumiyetle gösterilen en yakın taraf);

شوطرف *şu taraf* (yine gösterilebilen uzakça taraf);

اوطرف *o taraf* (umumiyetle uzak, ve bilhassa gösterilemeyen taraf).

330. Eski osmanlı lehçesinde bu üç şekil yerine bazan sırasıyle ایشبو *işbu* (daha eski bir اوشبو *oşbu* yerine, Muk. § 1039, ihtar), شول *şol* ve اول *ol'* kullanılırdı.

MI.: ایشبوكره *işbu k'erre*;

اولوقت (اولوقت) *ol' vakit* (o vakit).

ایشبو kelimesi, el'an bugün resmî kitabette, fakat yalnızca sıfat olarak bazan kullanılıyor.

[1] Müellif burada (indéfini) veya (déterminatif) diye iki tabir kullanıyor. Biz ikincisini tercih ederek (tayinî) karşılığıyle gösterdik. Birincisi (gayri muayyen, müphem) demektir ki, tayinî yanına ve ona muadil olarak vermeyi zihin karıştırır diye münasip görmedik. Kaldı ki (müphem, indéfini) denilen de, bu umumî kısım içinde bir hususî nevi ifade etmektedir. A.U.E.

[2] D.L.T. I, 78 vs. inlâmak = işaretlemek, ki dilimizde bozarak (mimlemek) deriz. Bu itibarla bu işaretçi sıfatlara «mimlemeç sıfatlar» da diyebiliriz. A.U.E.

اول kelimesi de böyle olup, bazı eskimsenik yazılar (archaïsmes) da görülür. (bk. yukarıki misallere).

331. (ار) o işaret sıfatından sonra (bir) kelimesi gelebilir (bk. aşağıki bende).

Ozaman bir nevi işaret sıfatı hâsıl olur ki, daha uzak bir zatı (şahıs veya mücerret varlığı) gösterecek yerde *farklı* bir zatı ifade eder.

Ml.: اور کون o bir gün (yarından sonraki gün; bir başka gün).

332. Müphem (belirsiz, indéfini) sıfatlar. — Müphem sıfatlar şün-
la: dir.

ر bir ki, esasen bir sayı ismi olup müphem sıfat rolüyle bir çok hükümleri vardır:

1° Mutlak bir müphem hükmündedir "ki ozaman fransızcanın nekre tarif edatına denktir,,"

Ml.: هر آدم bir adam (herhangi bir adam).

333. 2° (Pek sarahatsız işaretle bir başlayışı olmakla beraber) nisbî bir müphem hükmündedir "ki o zaman fransızcanın [un(e) certain(e)] kelimesine denktir,,"

Ml.: [درجه] درجه bir derece[-de] «dans un certaine mesure» Muk. daha aşağıda § 350 بر قوت : بر قوت sıfatları.

İHTAR. — Bu ikinci kavramda *bir* den sonra gelen isim bazan cemi alâmetini alabilir.

Ml.: هر وقتلر bir vakıt-l'ar (ler);

هر شیلر bir şey-ler.

O zaman بعضی kelimesinin manasına yaklaşıır (§ 336).

334. — 3° Müphem sıfat olan *bir* den sonraki kelimein söylenişine basılarak *bir* kelimesine «öyle bir, un tel (que)» manası hükmü verilir (Muk. § 390 ihtar).

Ml.: هر سله اوردم که عمرته اونو تکایه جتی bir sille vurdum ki ömr-ü-nde unutma-yacak.

Bu takdirde görülüyor ki, *bir* den evvel بویله böyle, اولیله kelimelerinden biri getirilir (bk. § 344).

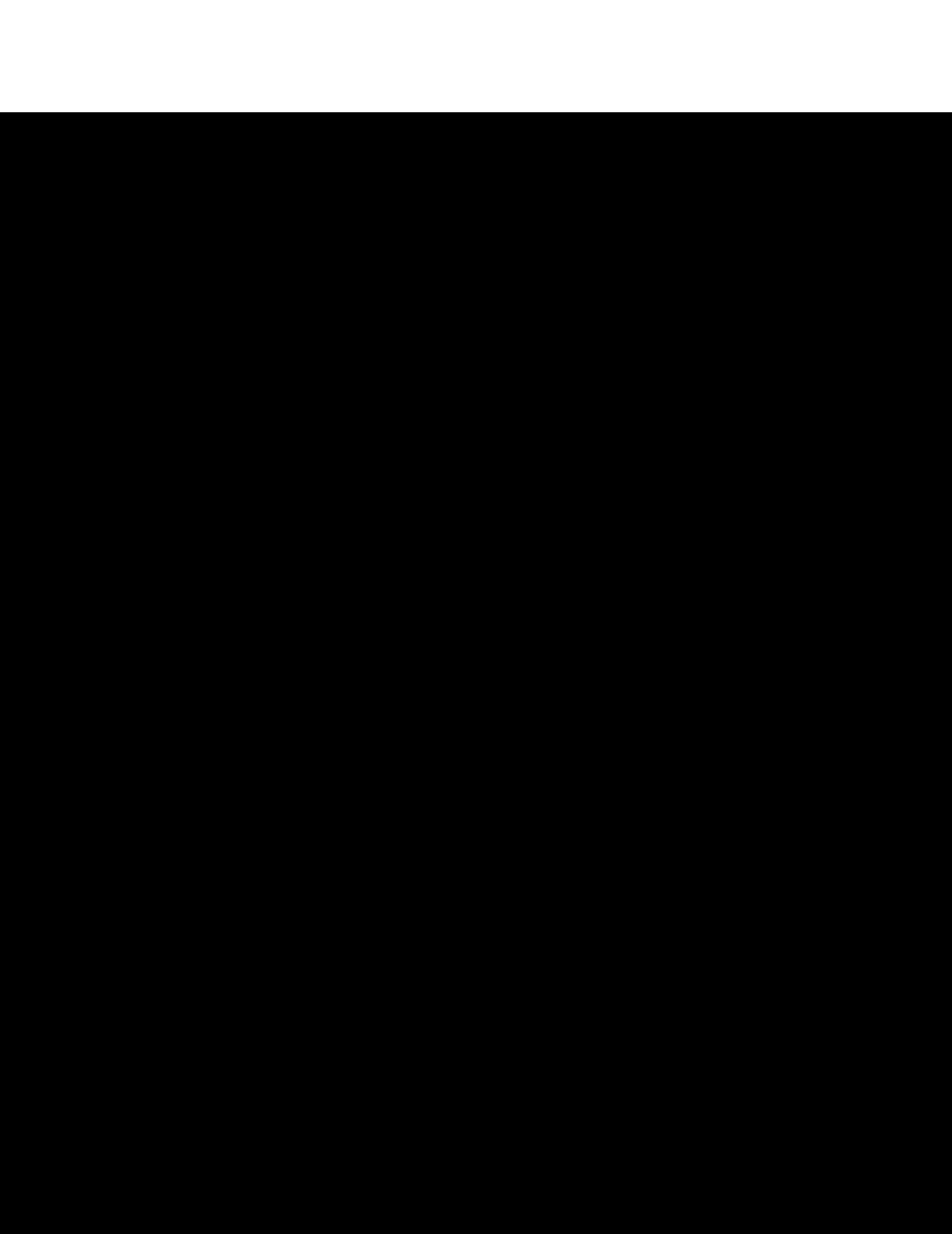
335. Menfi cümlelerde *bir*: *tekbir*, *hiçbir* manalarını ifade eder.

Ml.: هر آرابه بوله مادق bir araba bul'-ama-dık;

هر تورلو آکلایمایدور bir türlü an'a-ma-yor.

Bu takdirde *bir* den evvel هیچ zarf (adverbe) i getirilebilir. (Muk. § 449):

هیچ bir araba bul'amadı.

336. بعضی (tasfiyecilerce بعض) *ba'zı* «quelques, certains».

Esas itibariyle ancak (türkçe ve arapça) cemilenmiş isimlerle kullanılır.

MI. : بعضی قادینلر *ba'zı kadınlar*;

بعضی علما *ba'zı ülemā*.

Bununla beraber bazan, bilhassa zaman meşhumunu havi olan müfret bir isimden evel de bulunduğu görülür.

MI. : بعضی کرم *ba'zı kerre*;

بعضی کیجه (ل) *ba'zı gece(ler)*.

بعض kelimesi zarf (katmaç, adverb) olarak بعضاً manasını verir.

İHTAR. — Bazı defa, (بعضی) kelimesi yerine (gayri muayyen bir miktar manasında olarak) farsça چند *çend* kelimesi kullanılır (eskimiştir).

MI. : بوندن چند کون مقدم *bun-dan çend gün muqaddem*.

337. هانگی *hangi* soru (istifham) sıfatı (ki eski şekilleri هانگی ، قنقی ، قنقی خانگی dir; Muk. § 1026, ihtar 2) «lequel? quel?».

MI. : هانگی کون *hangi gün*;

هانگی سواقده *hangi sokak-da?*

338. نه *ne* «quoi» (bk. § 319), sıfat olarak ta kullanılabilir.

MI. : نه وقت *ne vakit* «quand»;

نه درلو *ne türlü* «de quelle manière? quelle sorte?»;

نه بیچیم *ne biçim* «de quelle manière? quelle sorte?».

339. Sıfat olarak kullanılan *ne*, *hangi* kelimeleri, büsbütün müteradif (manada) değildirler, *hangi* kelimesi, benziyen ve bir ayarında olan zatlardan ibaret bir bütün içinde bir zatın işaret edilmesini, bir zatın hüviyetinin tayini ni bildirecek bir cevap ister.

MI. : هانگی چوچوق ؟ *hangi çocuk* «celui-ci, où l'autre?» sualine cevap olarak meselâ : bu çocuk veya Orhan, vs. «celui-ci, ou Orhan» denilir.

ne kelimesi ise böyle halde kullanılamaz; fakat bundaki fazlalık şudur ki, alelade tasvir ve tavsiften ibaret bir cevap istiyen suallere girebilir. Bu takdirde sorunun ait olduğu şey, sorunun kendisinde ifade edilebilir.

MI. : نه چوچوق تدر ؟ *bu ne çocuk-tur?* «Quel est cet enfant?».

Zamir olan *ne*, yine zamir olan *hangisi* kelimesiyle (bk. § 323) mukayese edilince, mana farkı daha ziyade belirir.

340. *ne* kelimesinin manası, şaşma, azarlama, darılıp gücenme, veya beğenip güzel bulma gibi bir ifade ile renklenip çeşitlenebilir.

MI. : بونه بلادی ! *bu ne belâdır* «quel malheur!».
aynı manada *nasıl* *nasıl* katmac (zarf) ı kullanılabilir.

MI. : بونامل شی ؟ *bu nasıl şey?* «qu'est-ce que c'est encore?; en voilà des manières!»
ne kelimesi bu kavramıyla çok kere bir sıfattan evvel gelir. O zaman rolü bir zarf (katmaç) rolüne hemen hemen yaklaşır. (Muk. en § 368).

MI. : !نه اعلا [1] *ne a'â* «Que c'est bien! c'est parfait, à la bonne heure, tant mieux».

341. (Sıfat olan) *ne* kelimesi yerine yine *ne gibi* «Quel?, dans quel genre?» (§ 337) tabiri de kullanılabilir.

MI. : نه کبی شیر *ne gibi şey-ler?* «quelles choses?».

342. Farsça sıfat olan *her* «chaque» (ki buna *bir* de katılarak) *her biri*.

MI. : هر کون *her gün* «chaque jour»;
her yer-de «en chaque lieu, partout»;
her hangi «chaque».

IHTAR. 1. — (*her* den sonra bir sıfat yahut, bir soru zamiri getirilerek yapılan) *herhangi* suretinde sıfatları havi cümlelerin mana ve terkiplerinden daha ileride (§ 1226 ve aşağısı) bahsedilecektir.

IHTAR. 2. — Farsçada *herbir* manasında olan *beher*** *beher* tabiri, türkçede (*her*) kelimesinin müradifi olarak bazan kullanılıyor. Vokal ile başlayan bir ek aldığı zaman [2] bazı kere ikinci vokali düşürülür.

MI. : بهر نه *beher-i-ne* yerine *beh(.)rine*;
beher-i-için yerine *beh(.)r-i-için*.

343. باشقه (باشقه) *başqa* (Muk. § 267, tenbih) «autre,,»;
دیگر *dig'er* «autre,,»;
غیری *gayri* (arapça *gayr* dan). Muk. § 1149 «autre,,».

MI. : باشقه چشیت *başqa çeşit* «autre manière, manière différente,,»;
دیگر طلبه *dig'er talebe* «(un) autre étudiant; (d')autres étudiants,,»;
bu işi yap, gayri iş iste-mez [3].

Yine bu manada olan arapça *sā'ir* (*sayir*) kelimesi ekseriya (türkçe veya arapça) cemilenmiş isimlerle kullanılır:

[1] (Ne iyi) gibi (oh olsun) manasını da verir. A.U.E.

[2] (*her*), (*hiç*) kelimeleri mülkiyet (izafet) eki almazlar. D.J.

[3] Müellif (*gayri*) kelimesi için misal vermediğinden tarafımızdan ilâve edilmiştir: (Ümidiñ kes zaferden «gayri» den imdâd lâzımsa) da, ayrı bir misal olur. A.U.E.

(آثار) *sā'ir eser-ler (āsār)* «les autres ouvrages».
 سائر [1] *sā'ir bir kimse olsa o kadar ehemmiyet (ehemmiyet) ver-mez-dim.*

İHTAR. — Esas itibariyle uzak edatları gösteren şu kelimeler de (başka) manasında kullanılır :

اور *o bir* «l'autre..., cet autre...» ;
 اوتکی *öte-ki* «l'autre, autre» (ki bu da zamir olarak kullanılır [2],
 Muk. s. 216 tenbih 311 ihtar.

344. Şu aşağıdaki zarf (adverbe) ler sıfat olarak kullanılırlar (ki fransızcada «ainsi» kelimesiyle ifade edilir) (bk. § 402) :

بویله *böyle (bir)*,
 شویله *şöyle (bir)*,
 اویله *öyle (bir)*.

MI. : بویله *böyle bir şā'ir* «un pareil poète, un tel poète».

Şu aşağıdaki ifadelerde aynı şartlar içinde kullanılır :

تورلو *bu (şu, o) türlü* «cette sorte» ;
 چشیت *bu çeşit*
 نوع *bu nevi*
 کونه *bu g'öne (g'önā)*
 گیبی *bu gibi* «comme cela» (§ 887).

İHTAR. — Eski osmanlı türkçesinde aynı manada *bu (şu, o) deñlü*; اصل *bu asıl*; مقوله *bu maqüle*; رسمه *bu resme*; قبیل *bu qabil* kelimeleri kullanılırdı.

345. Bir bütünlük (totalité) fikri veren sıfatlar sunlardır :

بوتون *bütün* (بتون);
 تکمیل *(arapça tamamlama, ikmal etme) tekmiil*;
 عموم *umum*;
 جمله *cümle*;
 جمیع *cemi* (eskimiştir).

Bütün bu sıfatlar, topluluk isimleri (ismi cami, ismi cemi, collectif) olmadıkları surette cemilenmiş isimlerle kullanılır.

[1] Müfret kelime ile de kullanıldığına misal olarak tarafımızdan verilmiştir. A.U.E

[2] (Asıl, geçilen taraf manasındaki. A.U.E.) *öteki* kelimesi, bizzat başka manasıyla hazır yapıma bazı tabirlerde kullanılıyor :

öte gün «l'autre jour»; *öte dünyā* «l'autre monde», *öteberi* de. J.D